

ΠΡΑΞΗ

Προσβάσιμη Φύση και Πολιτισμός: Αειφόρος Τουρισμός (IN-HERITAGE)

Στο πλαίσιο του Προγράμματος Διασυνοριακής Συνεργασίας Interreg Ελλάδα-Κύπρος 2014-2020

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ

Προτεινόμενη διαδρομή #2 στον δήμο Ρεθύμνης

Τύπος εγγράφου	☒ Αναφορά/Έκθεση	☐ Λογισμικό	☐ Άλλο
Διαβάθμιση	☐ Δημόσιο	☐ Εμπιστευτικό	☒ Εσωτερικό
Κατάσταση	☐ Αρχικό σχέδιο	☐ Αναθεωρημένο σχέδιο	☒ Τελική έκδοση
Ημ/νία έκδοσης	28.08.2023		
Πακέτο Εργασίας	ΠΕ5. Ανάπτυξη κοινών στρατηγικών & εργαλείων		
Παραδοτέο της Πράξης	5.3.2: Κοινή Προώθηση		
Σύντομη περιγραφή	Αυτό το έγγραφο αποτελεί εσωτερικό έγγραφο του έργου, το οποίο διατίθεται από τον Δικαιούχο 3 (Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία), ως έκθεση σύντομης παρουσίασης της προτεινόμενης διαδρομής #2 στον δήμο Ρεθύμνης.		

Η Πράξη συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Τ.Π.Α.)
και από Εθνικούς πόρους της Ελλάδας και της Κύπρου

ΑΡΜΟΔΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΣ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Κεντρικά Γραφεία: Λεωφόρος Ελευθερίου Βενιζέλου 236, Ταχυδρομικός
Κώδικας 163 41, Ηλιούπολη, Ελλάδα

Τηλ.: +30 210 99 49 837

Email: esaea@otenet.gr

Ιστοσελίδα: www.esaea.gr

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγικό σημείωμα	4
1. Ονομασία (identification).....	5
2. Σύντομη τουριστική περιγραφή	6
3. Εκτενείς τουριστική περιγραφή	7
4. Χάρτης της διαδρομής	9
5. Οδοί & Σημεία ενδιαφέροντος.....	10
6. Οδηγίες και πληροφορίες της διαδρομής	19

Εισαγωγικό σημείωμα

Στο πλαίσιο της Πράξης IN-HERITAGE, η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία, αποκαλούμενη (ΕΣΑμεΑ), σε συνέχεια Πρόσκλησης Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος για σύναψη σύμβασης παροχής υπηρεσιών ανέθεσε στην Ένωση Εταιριών «EUROPRACTIS - INFALIA», μεταξύ άλλων, τον προσδιορισμό έξι **(6) προσβάσιμων περιπατητικών διαδρομών**, εντός των ορίων των δήμων Ρεθύμνου, Αγίας Νάπας και Σωτήρας (δηλ. δύο σε κάθε δήμο), που συνδέουν **προσβάσιμα σημεία ενδιαφέροντος** (σημεία φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς) με προσβάσιμα σημεία γενικότερου τουριστικού ενδιαφέροντος των τριών Δήμων.

Στο πλαίσιο αυτό ο Ανάδοχος ανέλαβε τον προσδιορισμό των έξι διαδρομών συλλέγοντας τις απαραίτητες πληροφορίες για κάθε διαδρομή, οι οποίες περιλαμβάνουν:

- τεχνικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά των διαδρομών (π.χ. μήκος διαδρομής, τρόπους μετακίνησης, χρόνος που απαιτείται για την ολοκλήρωσή της διαδρομής από πεζούς, προσβασιμότητα, κ.λπ.)
- γενικές πληροφορίες (ιστορικές πληροφορίες, κ.λπ.) αλλά και χαρακτηριστικά σχετιζόμενα με την προσβασιμότητα, συμπερ. των σημείων φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς που περιλαμβάνονται στη διαδρομή.
- γενικές πληροφορίες για σημεία γενικότερου τουριστικού ενδιαφέροντος επί ή πλησίον της προτεινόμενης διαδρομής (π.χ. προσβάσιμοι χώροι εστίασης, προσβάσιμα καταστήματα τουριστικού ενδιαφέροντος κ.λπ.)

Στο παρόν παρουσιάζονται οι απαραίτητες πληροφορίες παρουσίασης μιας εκ των έξι προτεινόμενων διαδρομών που θα χρησιμοποιηθούν αφενός για την αναλυτική παρουσίαση της διαδρομής επιγραμμικά (online), δηλαδή στη βάση δεδομένων της ηλεκτρονικής πλατφόρμας IN-HERITAGE (βλ. Παραδοτέο 5.3.3 – Υπηρεσία #5) και αφετέρου στις ειδικές πινακίδες που θα παραχθούν (βλ. Παραδοτέο Π5.3.2-3 - Υπηρεσία #4) με προσβάσιμες μακέτες και χάρτες, οι οποίες θα ενσωματωθούν στη διαδρομή για την προώθηση επιλεγμένων σημείων φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης.

1. Ονομασία (identification)

Ελληνικά:

Πύλη Guora - Κρήνη Rimondi – Ενετικό λιμάνι

Αγγλικά:

Guora Gate - Rimondi Fountain - Venetian Port

2. Σύντομη τουριστική περιγραφή

Ελληνικά:

Η παρούσα διαδρομή καθοδηγεί τον επισκέπτη στους χαρακτηριστικούς δρόμους της Παλιάς Πόλης. Οδηγούμαστε στα πιο σημαντικά μνημεία και χώρους του Ιστορικού Κέντρου, που αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα της εικόνας, του χαρακτήρα και του πολιτισμού της πόλης του Ρεθύμνου. Ξεκινώντας από την Πύλη Guora ή «Μεγάλη Πόρτα» και συνεχίζοντας στη «μικρή αγορά» (**οδός Εθνικής Αντιστάσεως**) η διαδρομή οδηγεί στην **πλατεία Τίτου Πετυχάκη** και στην περίφημη Κρήνη Rimondi (1627). Μετά ακολουθώντας ανατολικά την **οδό Παλαιολόγου**, η διαδρομή οδηγεί στη Λότζια (Loggia), και στη συνέχεια μέσω της **οδού Νεάρχου** στο Ενετικό Λιμάνι με το Φάρο του.

Αγγλικά:

This route guides the visitor through the characteristic streets of the Old Town. We are guided to the most important monuments and spaces of the Historical Center, which are representative examples of the image, character and culture of the city of Rethymnon.

Starting from the Guora Gate or "Great Gate" and continuing to the "small market" (Ethnikis Antistaseos Street) the route leads to Titou Petichakis Square and the famous Rimondi Fountain (1627). Then following Palaiologou street to the east, the route leads to Loggia, and then via Nearchos Street to the Venetian Port with its Lighthouse.

3. Εκτενείς τουριστική περιγραφή

Ελληνικά:

Η διαδρομή αυτή, συνολικού μήκους 525 μ., καθοδηγεί τον επισκέπτη στους χαρακτηριστικούς δρόμους της Παλιάς Πόλης. Οδηγούμαστε στα πιο σημαντικά μνημεία και χώρους του Ιστορικού κέντρου, που αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα της εικόνας, του χαρακτήρα και του πολιτισμού της πόλης του Ρεθύμνου.

Ξεκινάμε από την Πύλη *Guora* ή «Μεγάλη Πόρτα» [1], (κεντρική είσοδος των οχυρώσεων της πόλης), συνεχίζουμε στην **οδό Εθνικής Αντιστάσεως**, στη «μικρή αγορά», και φθάνουμε στον *Ιερό Ναό του Αγίου Φραγκίσκου* [2] (στη συμβολή με την **οδό Αγ. Φραγκίσκου**), το καθολικό της μονής των Φραγκισκανών μοναχών κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας.

Λίγο παρακάτω (στη συμβολή με την **οδό Βερνάδου**), θα συναντήσουμε ένα ακόμα σημαντικό μνημείο της πόλης το *Τζαμί Γαζή Χουσεΐν Πασά (Νερατζέ) (σημερινό Ωδείο)* [3] που χαρακτηρίζεται από τον ψηλότερο μιναρέ της πόλης.

Επιστρέφοντας στον αρχικό άξονα της πορείας μας, περνάμε την **Πλατεία Τίτου Πετυχάκη** και φθάνουμε στην *Κρήνη Rimondi* (1627) [4].

Συνεχίζουμε στην **οδό Παλαιολόγου**, για να συναντήσουμε ένα άλλο δημόσιο οικοδόμημα του 16^{ου} αιώνα, τη *Λότζια (Loggia)* [5].

Απέναντι, από την Λότζια μπορούμε να περπατήσουμε την **οδό Νεάρχου** για να αντικρίσουμε το *Ενετικό Λιμάνι* [6] με το Φάρο του, το παλαιό τελωνείο και τα άλλα κτίρια που παρουσιάζουν μια όψη αρκετά κοντά σε αυτήν που μας δίνουν τα σχεδιαγράμματα της Ενετοκρατίας.

Αγγλικά:

This route, with a total length of 525 m, guides the visitor through the characteristic streets of the Old Town. We are guided to the most important monuments and spaces of the Historical Center, which are representative examples of the image, character and culture of the city of Rethymnon.

We start from the Guora Gate or "Great Gate" [1], (central entrance of the city's fortifications), continue along Ethnikis Antistaseos Street, in the "small market", and reach the Holy Church of Saint

Francis [2] (at the junction with St. Francis), the catholicon of the Franciscan monks during the period of the Venetian occupation.

A little further down (at the junction with Vernadou Street), we will come across another important monument of the city, the Gazi Hussein Pasha Mosque (Neratze) (today's Conservatory) [3] characterized by the city's tallest minaret.

Returning to the original axis of our course, we pass Titos Petichakis Square and reach the Rimondi Fountain (1627) [4].

We continue on Palaiologou street, to meet another public building of the 16th century, the Loggia [5].

Opposite, from the Loggia, we can walk along Nearchu Street to see the Venetian Port [6] with its Lighthouse, the old customs house and the other buildings that present a view quite close to the one that the plans of the Venetian period give us.

Η Πράξη συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Τ.Π.Α.)
και από Εθνικούς πόρους της Ελλάδας και της Κύπρου

4. Χάρτης της διαδρομής

5. Οδοί & Σημεία ενδιαφέροντος

Οι οδοί (ζώνες κίνησης πεζών, πχ. πεζοδρόμια, πεζόδρομοι, πλατείες, κ.λπ.) που περιλαμβάνονται στη διαδρομή (και παρουσιάζονται αναλυτικά στην διαδικτυακή πύλη) είναι τα εξής:

1. **Οδός Δημακοπούλου και Οδός Εθν. Αντιστάσεως (Πλατεία Τεσσάρων Μαρτύρων)**
2. Στη βόρεια πλευρά της πλατείας: **Οδός Εθνική Αντιστάσεως**
3. Αλλαγή πορείας δεξιά στα 220 μ.: **Οδός Α. Μαυροκορδατου**
4. Άφιξη μετά από 230 μ.: **Πλατεία Τίτου Πετυχάκη**
5. Αλλαγή πορείας δεξιά μετά από 40 μ.: **Οδός Κων. Παλαιολόγου**
6. Αλλαγή πορείας αριστερά μετά από 100 μ.: **Οδός Αρκαδίου**
7. Αλλαγή πορείας δεξιά μετά από 10 μ.: **Οδός Νεάρχου**
8. Άφιξη μετά από 60 μ.: **Ενετικό Λιμάνι**

Σημείωση: Οι οδοί και οι πλατείες που αναφέρονται στις οδηγίες, στην πύλη θα πρέπει να συνδέονται με τις αντίστοιχες πληροφορίες προσβασιμότητάς τους.

Τα βασικά σημεία ενδιαφέροντος που περιλαμβάνονται στη διαδρομή (και παρουσιάζονται αναλυτικά στην διαδικτυακή πύλη) είναι τα εξής:

1. Πύλη Guora / Guora Gate (15 m, 0 mins)

Detailed:

Όλες οι μεγάλες οδικές αρτηρίες από τις εύφορες περιοχές της Ρεθύμνης κατέληγαν στην Πύλη Γκουόρα, που ήταν κομβικό σημείο για την μετακίνηση αγαθών και ανθρώπων προς και από τις νότιες επαρχίες του νησιού.

Η φρουρά της πόλης ήταν επιφορτισμένη με την επίβλεψη της πύλης, η οποία παρέμενε κλειστή την νύχτα και άνοιγε τις πρώτες πρωινές ώρες. Όποιος περνούσε την Μεγάλη Πόρτα, όπως σήμερα είναι γνωστή, βρισκόταν στον κύριο οδικό άξονα που οδηγούσε στην κεντρική πλατεία και το λιμάνι. Η πύλη ορθωνόταν στο μέσον περίπου του χερσαίου τείχους που προστάτευε την πόλη από τον νότο. Εμπνευστής αυτού του αμυντικού έργου ήταν ο μεγαλύτερος στρατιωτικός μηχανικός της Βενετίας, ο Michele Sanmicheli, που βρέθηκε στην Κρήτη μεταξύ των ετών 1538 και 1540. Το χτίσιμο του τείχους όμως προχωρούσε με τόσο αργούς ρυθμούς ώστε το αρχικό σχέδιο χρειάστηκε να απλοποιηθεί. Ο κύριος όγκος των εργασιών ολοκληρώθηκε πολλά χρόνια αργότερα, όταν πια είχε

αναλάβει τη θέση του Ρέκτορα της πόλης ο Giacomo Guoro (1566–1568), από τον οποίον η πύλη δανείστηκε το όνομά της.

Σύμφωνα με τους κανόνες της οχυρωματικής οι εισόδους της πόλης έπρεπε να είναι ιδιαίτερα προστατευμένα σημεία, γι' αυτό η βασική είσοδος του τείχους βρισκόταν δίπλα στον κεντρικό προμαχώνα με το όνομα St. Veneranda. Η καταστροφή του προμαχώνα αυτού καθώς και του μεγαλύτερου μέρους της πύλης δυστυχώς δεν επιτρέπει σήμερα την ακριβή αναπαράσταση της θέσης.

Από τους ιστορικούς χάρτες μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι η Πύλη Γκουόρα βρισκόταν ανατολικά του προμαχώνα και ότι το ορατό σήμερα τμήμα της εισόδου αποτελεί ένα πολύ μικρό μέρος της πρόσοψης από την πλευρά της πόλης, στην αρχή της στοάς που διαπερνούσε το τείχος, οδηγώντας σε ένα μικρότερο άνοιγμα από την εξωτερική πλευρά. Στις αρχές του 20^{ού} αιώνα, ο Ιταλός ερευνητής Gerola πρόλαβε να δει και να αποτυπώσει το σημείο αυτό σε πολύ καλύτερη κατάσταση.

Από την φωτογραφία του και την πολύ πειστική σχεδιαστική αποκατάσταση που προτείνει διακρίνει κανείς τον μνημειακό χαρακτήρα του εσωτερικού θυρώματος με τη λεγόμενη αγροτική λιθοδομή (*opera rustica*) και με αετωματική επίστεψη, που έφτανε σε ύψος συνολικά τα 10μ. Στο τύμπανο του αετώματος βρισκόταν το έμβλημα της Βενετίας, ο φτερωτός λέοντας με ανοιχτό κώδικα ανάμεσα από δύο πύργους. Τμήματα αυτού του αναγλύφου σώζονται σήμερα στον κήπο της Λότζια.

Πάνω από το τοξωτό άνοιγμα του θυρώματος ύψους 6 μ. και πλάτους 3,1 μ. υπήρχε γείσο με τρία οικόσημα, τα οποία ήδη στην εποχή του Gerola ήταν δυσδιάκριτα. Αυτά τα υπολείμματα οχυρωματικής τέχνης παραπέμπουν στην αστική αρχιτεκτονική καθώς ανάλογες μνημειακές εισόδους συναντά κανείς όχι μόνο σε παρόμοιες πύλες του κάστρου του Ηρακλείου αλλά και σε μεγάλες οικίες αριστοκρατών όπως π.χ. στο χωριό Μούντρος (του 1611).

2. Ναός Αγίου Φραγκίσκου / Saint Francesco Church (145 m, 2,5 mins)

Είναι ένα από τα πιο σημαντικά μνημεία του Ρεθύμνου. Η εκκλησία του Αγίου Φραγκίσκου αποτελούσε το κύριο ναό Μονής του τάγματος των Φραγκισκανών. Η αρχιτεκτονική του κτηρίου και η γλυπτή διακόσμηση παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον. Εκτός από το ναό σώζονται και δύο ερειπωμένα παρεκκλήσια ακριβώς ανατολικά του. Εντυπωσιακό είναι το θύρωμα της εισόδου με κιονόκρανα σύνθετου ρυθμού. Αυτή την εποχή γίνονται ανασκαφές και έχουν βρεθεί αξιόλογα αρχαιολογικά ευρήματα με σπουδαιότερα τάφους Βενετών ευγενών.

Detailed:

Αν και τα τάγματα των φραγκισκανών μοναχών κάνουν, ήδη από τον 13ο αιώνα, αισθητή την παρουσία τους στην Κρήτη, φαίνεται ότι άργησαν να εγκατασταθούν στο Ρέθυμνο, σύμφωνα με τις πηγές. Η ίδρυση της Μονής των Φραγκισκανών το 1530 από μέλη της γνωστής αριστοκρατικής οικογένειας των Barozzi συνοδεύεται από την κατασκευή ενός από τους μεγαλοπρεπέστερους ναούς μέσα στην πόλη. Το καθολικό της Μονής χτίστηκε στο μέσον περιήτου της κεντρικής οδικής αρτηρίας που ένωνε το κέντρο της πόλης με την Πύλη Guora, αρκετά κοντά στο μοναστήρι των Αυγουστινιανών.

Το καθολικό ήταν μονόχωρος δρομικός ναός με εγκάρσιο κλίτος και παρεκκλήσια στην ανατολική πλευρά. Ο κύριος ναός, διαστάσεων 25μ. x 9,20μ., στεγάζει σήμερα την προσωρινή συλλογή του Αρχαιολογικού Μουσείου. Οι ιστορικοί χάρτες δείχνουν ότι το μοναστηριακό συγκρότημα εκτεινόταν προς τα νότια, προς τη σημερινή οδό Γοβατζιδάκη, περιμετρικά ενός αιθρίου. Στο νότιο παρεκκλήσιο, τον τρούλο τον συγκρατούν πεσσοί, κιονόκρανα και τόξα από γκρίζο μάρμαρο της Istria, ένα υλικό που δεν απαντά συχνά εκείνη την εποχή στην Κρήτη. Το βόρειο παρεκκλήσιο είναι στεγασμένο με σταυροθόλιο με εμφανείς τις νευρώσεις, ένα γοθικό αρχιτεκτονικό στοιχείο που μιμούνται αρκετές φορές οι βυζαντινοί ναοί της ίδιας περιόδου. Στα τέλη του 16ου ή στις αρχές του 17ου αιώνα, έγιναν διάφορες εργασίες στο Μοναστήρι, μεταξύ άλλων κατασκευάστηκε το επιβλητικό θύρωμα στη βόρεια πλευρά του καθολικού. Οι παραστάδες και το τοξωτό άνοιγμα της εισόδου πλαισιώνονται από κίονες που στηρίζονται σε ψηλές πλίνθους και συγκρατούν τον θριγκό και τα κιονόκρανα του γνωστού ως σύνθετου ρυθμού.

Αντιστρόφως ανάλογη προς τον μικρό αριθμό των μοναχών που το συντηρούσαν ήταν, καθώς φαίνεται, η αίγλη αυτού του μοναστηριακού ιδρύματος. Σε αυτό συνηγορούν δύο τεκμήρια: αφενός το γεγονός ότι εδώ έδρευε η θρησκευτική αδελφότητα της Παναγίας του Καρμήλου, της οποίας τα μέλη προέρχονταν, κατά κανόνα, από αριστοκρατικές οικογένειες· και αφετέρου ότι ο χώρος του Καθολικού της Μονής είχε επιλεγεί ως τόπος ταφής πολλών πλουσίων και ανώτατων αξιωματούχων. Από γραπτές πηγές, κυρίως από διαθήκες, πληροφορούμαστε ότι εκεί ήταν θαμμένοι, μεταξύ άλλων, ο Σύμβουλος της πόλης Marko Donati, το 1541, αλλά και ο Τζώρτζης Λομβάρδος, το 1644, που έφερε τίτλο κρητικής ευγενείας. Αυτά τα στοιχεία επιβεβαιώνονται από ανασκαφικά ευρήματα, όπως οι τάφοι στο επίμηκες κλίτος και το βόρειο παρεκκλήσιο αλλά κυρίως από έναν ιδιαίτερα επιμελημένο τάφο στο κέντρο του νότιου παρεκκλησίου κάτω από τον τρούλο.

3. Τζαμί Νερατζές (Ωδείο) / Mosque 'Neratzes' (Conservatory) (220 m, 4 mins)

Το κτήριο αυτό αποτελούσε το καθολικό της μονής και ήταν αφιερωμένο στη Παναγία των Αυγουστινιανών "Santa Maria". Η εκκλησία έχει ορθογωνικό σχήμα και στεγάζεται με τρεις μικρούς τρούλους, οι οποίοι αντικατέστησαν την κεραμοσκέπαστη στέγη της βενετικής εκκλησίας. Το θύρωμα του κτηρίου είναι ένα από τα εντυπωσιακότερα του Ρεθύμνου. Το διπλανό παρεκκλήσι ήταν αφιερωμένο στο Σώμα του Χριστού. Η εκκλησία μετατράπηκε σε τζαμί το 1657 ενώ το παρεκκλήσι του σε οθωμανικό ιεροσπουδαστήριο. Το 1890 προστέθηκε μεγάλος μιναρές με δύο εξώστες από το μηχανικό Γεώργιο Δασκαλάκη και είναι ο ψηλότερος του Ρεθύμνου. Σήμερα, το "τζαμί Νερατζέ", φιλοξενεί το Ωδείο της πόλης.

Detailed:

Στην τελευταία φάση της Βενετοκρατίας, ο μοναχισμός γνωρίζει ιδιαίτερη άνθιση· το επιβεβαιώνει η ίδρυση μεγάλων μοναστικών ιδρυμάτων καθολικού δόγματος και μέσα στην πόλη του Ρεθύμνου. Στον κεντρικό οδικό άξονα, από την Πύλη Γκουόρα προς την κεντρική πλατεία, πολύ κοντά μάλιστα στην πλατεία, βρισκόταν η Μονή Αυγουστινιανών μοναχών, αφιερωμένη στην Παναγία (Santa Maria).

Το καθολικό της Μονής, το σημερινό Ωδείο του Ρεθύμνου, έχει υποστεί πολλές επεμβάσεις και αλλοιώσεις, κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά του παραμένουν ωστόσο ευδιάκριτα. Στους ιστορικούς χάρτες της εποχής διακρίνονται οι μεγάλες διαστάσεις του παλαιού ορθογώνιου δρομικού ναού με τη δίριχτη στέγη. Ο ναός κατασκευάστηκε προς τη μεριά του δρόμου και είχε δικό του καμπαναριό. Οι υπόλοιποι χώροι του μοναστηριού διατάσσονταν γύρω από ένα εσωτερικό αίθριο. Σε πρόσφατες ανασκαφές αποκαλύφθηκαν λείψανα κτηρίων που ανήκαν στο νότιο τμήμα του μοναστηριακού συγκροτήματος. Ο κρητικός επίσκοπος Tomasso Contarini σημειώνει στην αναφορά του ότι, στις αρχές του 17ου αιώνα, έξι έως επτά πατέρες συντηρούσαν το κοινόβιο. Από αυτό το μοναστήρι προέρχεται το μαρμάρινο άγαλμα που εκτίθεται σήμερα στο Αρχαιολογικό Μουσείο (βλ. Αγ. Φραγκίσκος). Το σπάνιο αυτό δείγμα γλυπτικής εκείνης της εποχής στο νησί παριστάνει τον άγιο Αντώνιο με μοναστικό ένδυμα, να κρατά στο δεξί του χέρι ποιμαντορική ράβδο. Την είσοδο στη βόρεια πλευρά της παλαιάς εκκλησίας κοσμεί ένα από τα πιο εντυπωσιακά αναγεννησιακά θυρώματα της Κρήτης.

Η διπλοί ραβδωτοί ημικίονες πατούν πάνω σε ψηλά βάθρα και συγκρατούν κορινθιακά κιονόκρανα και θριγκό. Ιδιαίτερα στοιχεία αποτελούν οι κόγχες που έχουν τοποθετηθεί ανάμεσα στους ημικίονες αλλά και το περίτεχνα διακοσμημένο κλειδί στο ανώτατο σημείο του ημικυκλικού τόξου της εισόδου.

Ο ερευνητής Ιορδάνης Δημακόπουλος χρονολογεί την κατασκευή στις πρώτες δεκαετίες του 17ου αιώνα και διακρίνει την επιρροή του φημισμένου Ιταλού θεωρητικού της αρχιτεκτονικής Sebastiano Serlio.

Στα δυτικά του καθολικού χτίστηκε παρεκκλήσιο με χρηματοδότηση των αδερφών Μαρίας και Ανδριάνας Μουάτσο, που ανήκαν σε μια από τις παλαιότερες αριστοκρατικές οικογένειες της Κρήτης με καταγωγή από το Τορτσέλλο της Βενετίας. Άλλο ένα τεκμήριο ειρηνικής συμβίωσης Καθολικών και Ορθόδοξων στην Κρήτη είναι το γεγονός ότι το παρεκκλήσιο ήταν αφιερωμένο στο Corpus Domini (Αγία Δωρεά) και ότι στη λιτανεία κατά την διάρκεια του εορτασμού συμμετείχαν και τα δυο δόγματα με μεγάλη μάλιστα λαϊκή συμμετοχή.

4. Κρήνη Rimondi / Rimondi Fountain (305 m, 5 mins)

Το πρόβλημα της υδροδότησης της πόλης του Ρεθύμνου ήταν οξύ και γι' αυτό οι βενετοί διοικητές φρόντιζαν να κατασκευάζουν υδραγωγεία και κρήνες για την εξυπηρέτηση των πολιτών. Η κρήνη Rimondi, οικοδομήθηκε το 1626 από τον ρέκτορα της πόλης A. Rimondi. Το έργο αυτό κάλυψε μέρος των υδρευτικών αναγκών της πόλης, που βρίσκεται στη σημερινή πλατεία του Πλατάνου και στο αλλοτινό κέντρο της βενετσιάνικης πόλης. Αποτελείται από τρεις γούρνες στις οποίες τρέχει νερό από τρεις κρουνοί σε σχήμα λεοντοκεφαλής. Τρεις ραβδωτοί κίονες που επιστέφονται από κορινθιακά κιονόκρανα στηρίζουν επιστήλιο με λατινική επιγραφή. Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας, οι κρήνες προτιμούνταν να είναι σε στεγασμένους χώρους. Έτσι, προστέθηκε θόλος, ένα τμήμα του οποίου σώζεται σήμερα.

Detailed:

Ανάμεσα στα δημόσια έργα που εκτελούνταν στις πόλεις του νησιού, ζωτικής σημασίας ήταν η ύδρευση, καθώς η καλοκαιρινή ξηρασία αλλά και η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού δημιουργούσαν προβλήματα επάρκειας των υδάτινων πόρων. Την κεντρική πλατεία του Ρεθύμνου κοσμούσε μία από τις πιο περίτεχνες κρήνες ολόκληρης της Κρήτης, με πόσιμο νερό άριστης ποιότητας.

Η κρήνη αναφέρεται στις πηγές για πρώτη φορά το 1588. Ωστόσο, το 1626, όταν Ρέκτορας της πόλης ήταν ο Alvisè Rimondo χρειάστηκε να γίνουν σημαντικές επισκευές. Από αυτόν δανείστηκε λοιπόν η κρήνη το όνομά της, καθώς ο Rimondo δεν παρέλειψε να διακοσμήσει την πρόσοψή της με ανάγλυφο το οικοσχημο της οικογένειάς του πάνω από την κόγχη, στο κέντρο. Τον αρχιτεκτονικό

διάκοσμο της κρήνης ορίζουν οι τέσσερις ραβδωτοί ημικιονίσκοι που πατούν πάνω σε ιωνικές βάσεις αλλά στηρίζουν κιονόκρανα κορινθιακού ρυθμού. Ανάμεσα στους ημικίονες προβάλλουν οι τρεις κρουνοί με μορφή λεοντοκεφαλής, έντονα σχηματοποιημένα χαρακτηριστικά και χαιτή· από το ανοιχτό στόμα τους έτρεχε το νερό σε τρεις τετράπλευρες γούρνες. Ιδιαίτερα επιμελημένος είναι και ο θριγκός με κυμάτια, φουρούσια και φύλλα ακάνθης. Εκεί υπήρχε μια επιγραφή, η οποία σήμερα σώζεται αποσπασματικά: [RESPUBL(?)]ICAE [ΠΟΛΙΤΕΙΑ (;)], καθώς και οι λέξεις LIBERALITATIS FONTES IN [ΓΕΝΝΑΙΟΔΩΡΙΑ ΠΗΓΕΣ ΣΕ]. Δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι για το πώς συνεχίζονταν η επιγραφή αλλά και η ίδια η κρήνη από τις δυο πλευρές, και ποια ακριβώς ήταν η επίστεψή της, καθώς έχει υποστεί σημαντικές παρεμβάσεις στο διάβα των αιώνων.

Το νερό της κρήνης έφτανε από τις πηγές του S. Zuanne, στα νοτιοανατολικά της πόλης, με αγωγούς οι οποίοι διαπερνούσαν το χερσαίο τείχος κοντά στην Πύλη Γκουόρα. Στους ιστορικούς χάρτες φαίνεται ξεκάθαρα όλη η διαδρομή του νερού από τον παρακείμενο λόφο Εβλιγιά μέχρι την κρήνη και την κατάληξή του – αφού χυνόταν τελικά μέσω ενός μικρού καναλιού – στη θάλασσα.

5. Loggia του Ρεθύμνου / Loggia (400 m, 7 mins)

Η Loggia οικοδομήθηκε τον 16^ο αιώνα με σχέδια του διάσημου βενετού αρχιτέκτονα Michel Sanmicheli. Η Loggia ήταν ένα λαμπρό κτήριο στο κέντρο της πόλης και αποτελούσε χώρο συγκέντρωσης και συσκέψεων των ευγενών για να συζητήσουν πολιτικά και οικονομικά, οικονομικά, και πολιτικά θέματα. Το κτήριο διατηρείται σε πάρα πολύ καλή κατάσταση, είναι τετραγωνικής κάτοψης και έχει αψιδωτές τις τρεις πλευρές του (εκτός της δυτικής). Είναι χτισμένο κατά το ισοδομικό σύστημα και εντυπωσιάζουν τα φουρούσια του γείσου. Αμέσως μετά την τουρκική κατάκτηση μετατράπηκε σε τζαμί και κατασκευάστηκε και μιναρές, ο οποίος κατεδαφίστηκε το 1930. Τα τελευταία 40 χρόνια στέγαζε το Αρχαιολογικό Μουσείο της πόλης. Από τότε όμως που αυτό μεταστεγάστηκε στο κτήριο έξω απ' τη Φορτέτζα, η Loggia στεγάζει πωλητήριο πιστών αντιγράφων του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων.

Detailed:

Η Βενετία εξασφάλιζε στις πόλεις που βρίσκονταν υπό την κυριαρχία της όχι μόνο σωστή αμυντική λειτουργία αλλά και άρτια πολεοδομική ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτό, διαμορφώθηκε στο Ρέθυμνο μια νέα κεντρική πλατεία, έξω ακριβώς από τα παλαιά τείχη, στο νότιο άκρο του Castel Vecchio. Στο σημείο της νέα πλατείας ενώνονταν οι κεντρικές οδικές αρτηρίες από τα προάστια της πόλης που

συνεχώς εξαπλώνονταν. Το νέο κέντρο της πόλης είχε κάτοψη σχήματος Γ με άνοιγμα προς την θάλασσα. Το πρότυπο γι' αυτή την αρχιτεκτονική σύνθεση ήταν βέβαια η ίδια η πόλη της Βενετίας και η Piazzeta του Αγίου Μάρκου, που μιμούνταν με τη σειρά της την Κωνσταντινούπολη. Ο χώρος της πλατείας ήταν οργανωμένος γύρω από τρία βασικά οικοδομήματα, τα στολίδια, όπως αναφέρονται στις πηγές, της πόλης: τη Λότζια, τον Πύργο του Ρολογιού και την Κρήνη Ριμόντι.

Η Λότζια, απαραίτητο δημόσιο κτήριο σε κάθε πόλη της Αναγέννησης, ήταν χώρος πολλαπλής χρήσης: τόπος συνάντησης των ευγενών και των αρχόντων για να συζητήσουν πολιτικά, οικονομικά, εμπορικά και λοιπά θέματα, αλλά και τόπος αναψυχής, όπου έπαιζαν, μεταξύ άλλων, τυχερά παιχνίδια. Η Λότζια του Ρεθύμνου στο βόρειο άκρο της κεντρικής πλατείας απεικονίζεται ήδη σε χάρτες των μέσων του 16ου αι. περίοψη, με κάτοψη σχεδόν τετράγωνη. Ο σχεδιασμός της είχε αποδοθεί από την παλαιότερη έρευνα στον μηχανικό Michele Sanmicheli, την εποχή που βρισκόταν στην Κρήτη μεταξύ 1538 και 1540. Αν και το κτίσμα, όπως σώζεται σήμερα, ακολουθεί τον ρυθμό της αρχιτεκτονικής του Sanmicheli, με τα μεγάλα ανοιχτά τόξα και τους προεξέχοντες δόμους της λεγόμενης αγροτικής λιθοδομής (*opera rustica*), σύμφωνα με νεότερες μελέτες πρέπει να κατασκευάστηκε το 1597, επομένως μετά τον καταστροφικό σεισμό τον Νοέμβριο 1595, ο οποίος φαίνεται πως κατέστρεψε την προγενέστερη Λότζια. Το δάπεδό της είναι ακόμη και σήμερα υπερυψωμένο σε σχέση με τη στάθμη της πλατείας, γι' αυτό έπρεπε κανείς να ανέβει σκαλιά για να περάσει την είσοδο. Η Λότζια είχε τρεις εισόδους, μία σε κάθε ελεύθερη πλευρά, ενώ τα πλαϊνά τόξα λειτουργούσαν σαν παράθυρα. Στο ανώτερο τμήμα του κτηρίου, εκεί όπου στηριζόταν παλαιότερα η τετράριχτη κεραμοσκεπή, εντυπωσιάζουν τα φουρούσια, 22 σε κάθε πλευρά, και οι υδρορροές σε σχήμα λεοντοκεφαλής.

Από έγγραφα της εποχής που σώζονται στα αρχεία της Βενετίας προκύπτουν περαιτέρω σημαντικές πληροφορίες για τη Λότζια του Ρεθύμνου. Πληροφορούμαστε λοιπόν ότι το νέο κτήριο ήταν μεγαλύτερο από το προηγούμενο, καθώς επεκτάθηκε και στο χώρο του διπλανού διώροφου καταστήματος. Η νέα, πιο ευρύχωρη Λότζια είχε ύψος 3,48 μ., και στο εσωτερικό της υπήρχε ένα είδος υπερυψωμένης εξέδρας. Σημαντικά είναι τα στοιχεία που αφορούν συμπληρωματικές λειτουργίες της, οι οποίες σχετίζονται βεβαίως με το γεγονός ότι βρισκόταν πολύ κοντά στο λιμάνι: Εκεί γινόταν η υποδοχή των νέων αρχόντων της πόλης, κυρίως του Ρέκτορα και των Συμβούλων της, των οποίων η θητεία ήταν διετής. Εκεί υπήρχε επίσης πίνακας όπου αναρτούσαν τις σημαντικές αποφάσεις και τα διατάγματα που εξέδιδαν οι Αρχές. Εκεί λειτουργούσε τέλος ένας προσωρινός αποθηκευτικός χώρος για τα δημητριακά και τα όσπρια, κυρίως στη διάρκεια του χειμώνα. Είναι

φανερό ότι η Λότζια, εκτός από εξαιρετικό δείγμα αναγεννησιακής αρχιτεκτονικής, αποτελούσε και κομβικό σημείο αναφοράς της διοικητικής και κοινωνικής ζωής της πόλης.

6. Ενετικό λιμάνι / Venetian Harbor (465 m, 8 mins)

Το παλιό (ενετικό) λιμάνι του Ρεθύμνου, που και αυτό βρίσκεται στην αγκαλιά αυτής της λιμενικής εγκατάστασης, διαθέτει 390 μ. κρηπιδωμάτων. Σε αυτό προσδένουν κυρίως αλιευτικά σκάφη αλλά και σκάφη αναψυχής.

Στην είσοδό του δεσπόζει ο αιγυπτιακός φάρος. Τα αλιευτικά σκάφη και τα σκάφη αναψυχής προσδένουν περιμετρικά των κρηπιδωμάτων του ενετικού λιμανιού όπου υπάρχουν ψαροταβέρνες που λειτουργούν όλη τη διάρκεια του καλοκαιριού.

Detailed:

Η κομβική σημασία του λιμανιού του Ρεθύμνου για την ανάπτυξη της πόλης είχε γίνει από πολύ νωρίς αντιληπτή στην Βενετία. Το πρώτο τεκμήριο που διαθέτουμε, ήδη στα 1300, αφορά την έγκριση χρηματοδότησης έργων βελτίωσής εκ μέρους της Γερουσίας στην Βενετία. Συχνά υπογραμμίζεται ο στρατηγικός ρόλος του λιμανιού, καθώς είναι η μοναδική βάση ανεφοδιασμού του στόλου στο μέσο περίπου της διαδρομής Χανιά-Ηράκλειο. Εντούτοις, το λιμάνι βρισκόταν διαρκώς σε κακή κατάσταση, και οι τοπικοί άρχοντες αντίστοιχα λάμβαναν μέτρα ώστε να το κρατήσουν λειτουργικό. Το φυσικό λιμάνι από τη μια δεν ήταν ιδιαίτερα ευρύχωρο, ενώ επιπλέον μειονεκτούσε λόγω των δυνατών ρευμάτων που το γέμιζαν άμμο από την παραλία στα ανατολικά, χωρίς τα μεγάλα πλοία να μπορούν να αγκυροβολήσουν. Παρά τα συνεχή έργα εκβάθυνσης και τα μεγάλα χρηματικά ποσά που δαπανήθηκαν για να δοθούν διάφορες λύσεις, το πρόβλημα δεν ξεπεράστηκε ουσιαστικά ποτέ. Για παράδειγμα, καθώς κοντά στο λιμάνι βρισκόταν η εβραϊκή συνοικία, η λειτουργία της συναγωγής επιτράπηκε το 1386, με αντάλλαγμα να κατατεθούν 800 δουκάτα για επισκευές του λιμανιού.

Από τον μεγάλο όγκο πηγών που σχετίζονται με το πρόβλημα του λιμανιού, ιδιαίτερη μνεία αξίζει η αναφορά ενός από τους καλύτερους μηχανικούς που υπηρέτησαν στην Κρήτη, του Francesco Basilicata, όπου αναφέρει μεταξύ άλλων το 1630: «ο μώλος μεγάλωσε και πάλι και το λιμάνι ξαναδιορθώθηκε. Το στόμιό του, που είναι προς το σιρόκο λεβάντε (νοτιοανατολικό), έχει πλάτος 27 βήματα (46,98 μ.). Το λιμάνι μπορεί να χωρέσει λίγα εμπορικά πλοία που μεταφέρουν εκεί τα εμπορεύματα και τέσσερις γαλέρες που ναυλοχούν για την φύλαξη του Βασιλείου».

Σημαντικές πληροφορίες περιέχει και το σχεδιάγραμμα του ιδίου μηχανικού τρία χρόνια νωρίτερα δηλ. από το έτος 1627: Στον δυτικό λιμενοβραχίονα φαίνεται καθαρά ότι είχε προστεθεί ένας τεχνητός μώλος για να εμποδίζει τις προσαμμώσεις. Σήμερα όλο το τμήμα πίσω από τον τεχνητό μώλο αποτελεί χωριστό οικοδομικό τετράγωνο. Στο ανατολικό μέρος του λιμανιού υπήρχε μια μικρή εκκλησία του Αγίου Νικολάου και δίπλα της ένα μακρόστενο κτήριο που, όπως μας πληροφορεί ο Basilicata, λειτουργούσε ως Lazaretto, δηλαδή λοιμοκαθακτήριο, για τον υγειονομικό έλεγχο των ναυτικών. Τέλος, ενδιαφέρον στοιχείο, στη αρχή του δυτικού λιμενοβραχίονα, αποτελούσε πέρα από το τείχος που εξυπηρετούσε την άμυνα του λιμανιού, η διάνοιξη ενός sboratore (καναλιού), με σκοπό τον καθαρισμό του, με το ρεύμα που θα δημιουργούσε στον πυθμένα, χωρίς ωστόσο να επιφέρει, όσο γνωρίζουμε, το επιθυμητό αποτέλεσμα.

6. Οδηγίες και πληροφορίες της διαδρομής

Ελληνικά:

Προσανατολισμός πινακίδας: Βορράς (-5°).

Αφετηρία: Πλατεία Τεσσάρων Μαρτύρων (βόρεια πλευρά, επί της οδού Δημακοπούλου).

Οδός Εθνική Αντιστάσεως (κατεύθυνση βόρεια): Πύλη Guora (στα 15 μ.), Ιερός Ναός Αγίου Φραγκίσκου (στα 150 μ., στην αριστερή/δυτική πλευρά).

Στα 210 μ., αριστερά στην οδό Α. Μαυροκορδάτου: Τζαμί Νερατζές (Ωδείο) (στα 240 μ., στην αριστερή/δυτική πλευρά, επί της οδού Βερνάδου).

Στα 250 μ., άφιξη στην πλατεία Τίτου Πετυχάκη: Κρήνη Rimondi (στα 310 μ., στην αριστερή/βορειοδυτική πλευρά της πλατείας).

Στα 300 μ., δεξιά (δυτικά) στην Κων. Παλαιολόγου: Loggia του Ρεθύμνου (στα 400 μ., στη δεξιά/νότια πλευρά, στη συμβολή με την οδό Αρκαδίου).

Μετά από 105 μ. (στη Loggia), αριστερά (βόρεια) οδό Αρκαδίου.

Μετά από 10 μ., δεξιά (ανατολικά) στην Νεάρχου.

Μετά από 60 μ., άφιξη στο Ενετικό Λιμάνι.

Μετά από 60 μ., άφιξη στον Τερματισμό (σημείο θέασης).

Συνολικό μήκος: 525 μ. Κέρδος/απώλεια ύψους: +4,6 μ., -11,5 μ. Μέση κλίση: +2,6%, -3,2%

Προσβασιμότητα: προσβάσιμη με αναπηρικό αμαξίδιο, δεν υπάρχει οδηγός όδευσης τυφλών, δεν υπάρχει WC ΑμεΑ.

Αγγλικά:

Sign orientation: North (-5°).

Starting point: Four Martyrs Square (north side, on Dimakopoulou Street).

Odos Ethniki Antistaseos (direction north): Guora Gate (15 m), Saint Francis Church (150 m, on the left/west side).

At 210 m, on the left on A. Mavrokordatou Street: Neratzes Mosque (Odeion) (at 240 m, on the left/west side, on Vernadou Street).

At 250 m, arrival at Titou Petichakis Square: Rimondi Fountain (at 310 m, on the left/northwest side of the square).

At 300 m, right (west) on Kon. Paleologou Street: Loggia of Rethymno (at 400 m, on the right/south side, at the junction with Arkadiou Street).

After 105 m (at the Loggia), turn left (north) on Arkadiou Street.

After 10 m, turn right (east) to Nearchus.

After 60 m, arrival at the Venetian Port.

After 60 m, arrival at Termatismus (viewpoint).

Total Length: 525 m. Elevation Gain/Loss: +4.6 m, -11.5 m. Average Slope: +2.6%, -3.2%.

Accessibility: wheelchair accessible, no guide for the blind, no WC for the disabled.